

3. ročník konferencie

Dejiny archeológie v českých krajinách a na Slovensku

Spišská Nová Ves – Markušovce
8. – 11. september 2026

Kniha abstraktov

Matúš Hudák – Mária Hudáková –
Jana Mellnerová Šuteková –
Martin Neumann – Dominik Repka
(eds.)

3. ročník medzinárodnej konferencie
Dejiny archeológie v českých
krajinách a na Slovensku

8. – 11. september 2026

Spišská Nová Ves – Markušovce

Zborník abstraktov

Matúš Hudák – Mária Hudáková – Jana Mellnerová Šuteková –
Martin Neumann – Dominik Repka (eds.)

Zborník abstraktov

3. ročník medzinárodnej konferencie Dejiny archeológie v českých krajinách a na Slovensku. 8. – 11. september 2026

Spišská Nová Ves – Markušovce

Matúš Hudák – Mária Hudáková – Jana Mellnerová Šuteková –
Martin Neumann – Dominik Repka

EDITORI:	Matúš Hudák Mária Hudáková Jana Mellnerová Šuteková Martin Neumann Dominik Repka
RECENZENTI:	Mgr. Jana Maříková-Kubková, Ph.D. doc. Mgr. Zuzana Borzová, PhD.

TETY NEPREŠLI JAZYKOVOU KOREKTÚROU

SADZBA/OBÁLKA	Michal Hricko – mh2
VYDAVATEĽ	Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi 1. vydanie, 2026
ISBN	978-80-85173-48-2 (tlačená verzia) 978-80-85173-49-9 (elektronická verzia)

Obsah

Slovo na úvod	5
Program konferencie	7
Abstrakty	11
Postery	49
Workshop	55
Zoznam účastníkov konferencie	57

Slovo na úvod

V septembri 2026 sa uskutočňuje v poradí 3. ročník medzinárodnej konferencie o dejinách archeológie v českých krajinách a na Slovensku, ktorý je venovaný 100. výročiu objavenia odliatku endokrania neandertálskeho človeka v Gáňovciach pri Poprade. Už predchádzajúce dve konferencie v Olomouci (2022) a Moste (2024) jasne naznačili, že história archeologického bádania je lákavou témou a priťahuje čoraz širšie bádateľské publikum. Svedčí o tom napokon aj zborník abstraktov, ktorý máte práve pred sebou. Zhromaždili sa v ňom abstrakty vyše troch desiatok prihlásených príspevkov, štyroch posterov a jedného workshopu, za ktorými sa ukrýva 70 registrovaných účastníkov zo Slovenska, Čiech, Moravy a Poľska. Všetky príspevky sa svojím obsahom venujú dejinám výskumu vybraných archeologických nálezísk, okolnostiam archeologických objavov, dejinám výskumných a pamäťových inštitúcií, no i známym a menej známym osobnostiam archeológie. Chronologicky sú skúmané témy ohraničené polovicou 19. až polovicou 20. storočia, hoci v niektorých prípadoch organizátori konferencie túto hranicu zhovievavo prekročili. Veríme, že všetky príspevky budú hodnotným prínosom pre rozvoj poznania dejín archeológie nielen v miestnom, no i v širokom európskom priestore.

Organizátori konferencie

Program konferencie

UTOROK 8. september 2026

- 10:00 – 10:15 Úvodné slovo
- 10:15 – 10:45 Martin Neumann – Príbeh nálezu odliatku endokrania neandertálcu v Gánovciach pri Poprade
- 10:45 – 11:15 Ondřej Mlejnek – Okolnosti objemu neandrtálské čelisti v jeskyni Švédův stůl v Moravském krasu
- 11:15 – 11:45 Alena Šefčáková – Neandertálec Šaľa 1
- 11:45 – 12:15 Eva Petrejčíková, Jana Gaľová, Soňa Kalafutová, Lesana Kmetová, Michaela Zigová – Fyzická antropológia v archeológii: dejiny a súčasné smerovanie v česko-slovenskom priestore
- 12:15 – 13:30 Obed
- 13:30 – 14:00 Rudolf Nádaskay – Karol Dodek ako archeológ. Príspevok k dejinám archeologického bádania na strednom Pohroní
- 14:00 – 14:30 Klaudia Kasanová – Mikuláš Kubínyi a jeho pôsobenie v Oravskom múzeu
- 14:30 – 15:00 Simona Sliacka – Mikuláš Kubínyi a Július Kürti
- 15:00 – 15:30 Dominik Drozd – Michal Greisiger – polyhistor a zanieteny archeológ
- 15:30 – 16:00 Pavol Paterka – Komárňanský hľadač pokladov – archeologická činnosť dr. Júliusa Alapiho (1872 – 1936)
- 16:00 – 16:30 András Csuthy – Dejiny bádania obdobia avarskeho kaganátu v priestore juhozápadného Slovenska
- 16:30 – 17:00 Jaromír Kovárník – Gordon Vere Childe a Morava, ďalší doposud neznáme informácie
- 17:00 – 17:30 Lucie Vélková – Eduard Štorch a archeologie
- 17:30 – 18:00 Zuzana Bláhová-Sklenářová, Jaromír Linda – Archeologické výzkumy Eduarda Štorcha na Děvíně a v jeho okolí
- 18:00 – 18:30 Jana Mellnerová Šuteková – Jan Eisner a stavba betónovej hrobky na hrade Devín. Zriedkavý príklad pamiatkovej starostlivosti v 30. rokoch 20. storočia na Slovensku
- 18:30 – 18:45 Prezentácia posterov

-
- 09:00 – 09:30 Olga Lečbychová, Marcela Starcová, Miloš Hlava, Martin Neumann – Přátelé pravěkého studia. Spolupracovníci a spolupracovnice Jana Eisnera na Slovensku
- 09:30 – 10:00 Peter Podolan – „Antonín Loubal – první náčrt“
- 10:00 – 10:30 Petr Nový, Iva Kučerová – Příběh amatérského archeologa Miloše Maliny v období První republiky
- 10:30 – 11:00 Petr Nový, Iva Kučerová – Na hraně zákona. Poválečné archeologické výzkumy akademického malíře Miloše Maliny
- 11:00 – 11:30 Lucie Žáková, Tomáš Thun – Anna-Marie Hořnerová. Příspěvek k 110. výročí narození
- 11:30 – 12:00 Miloš Hlava – Absolventky a absolventi prehistorie na Německé univerzitě v Praze
- 12:00 – 13:15 Obed
- 13:15 – 14:15 Tomáš Pavloň, Olga Lečbychová – Práce s Digitálním archivem AMČR (workshop)
- 14:15 – 14:45 Luboš Rypka – Amatérský archeolog Adolf Kirschner; jeho působení v ústeckém Městském muzeu (1894 – 1918) a blamáž s „depotem“ ze Svádova
- 14:45 – 15:15 Teresa Krysztofiak, Jakub Linetty – Dwa stulecia odkryć archeologicznych w piastowskim Gieczu: od doby romantyzmu po współczesność
- 15:15 – 15:45 Marta Kučerová – Včasnostredoveké nálezy z Jeruzalemského vrchu v Kežmarku podľa I. Spöttla a L. Kiefera
- 15:45 – 16:15 Kateřina Blažková, Jana Bezáková – Příběh nálezu nejslavnější keltské památky v Čechách. Opuková hlava Kelta ze Mšec-kých Žehrovic a lidé kolem ní
- 16:15 – 16:45 Jan Havrda, Jaroslav Podliska, Petr Starec – Výzkumy pražských náměstí ve 40. letech 20. století. Požární nádrže a zrození městské archeologie
- 16:45 – 17:15 Richard Hupka, Silvia Bodoriková, Michaela Dörnhöferová, Peter Barta, Gabriela Hnidková, Sofia Rafaelová, Radoslav Beňuš, Martin Sabol – Nálezy rodu Homo z jaskyne Čertova pec

17:15 – 17:45 Magdalena Sudoł-Procyk, Krzysztof Cyrek – Jaskinia Biśnik (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska, południowa Polska) – 35 lat interdyscyplinarnych badań i ich znaczenie dla poznania prehistorii Europy Środkowej

17:45 Spoločenský večer

ŠTVRTOK 10. september 2026

08:30 Exkurzia

PIATOK 11. september 2026

09:00 – 09:30 Petr Vachůt, Petr Kostrhun – Vyúčtování expedice jako archeologický pramen. Borotice 1858. Počátky archeologické terénní dokumentace v českých zemích

09:30 – 10:00 Jakub Tamaškovič, Daniel Javorek, Katarína Hladíková, Martin Neumann – Nadalej v stopách Ľudmily Kraskovskej. Záchranné výskumy a revízia dát

10:00 – 10:30 Mária Hudáková, Matúš Hudák, Kamil Švaňa – Počiatky múzejníctva na Spiši so zameraním na archeologické zbierky

10:30 – 11:00 Tatiana Votroubeková – Príbeh staroegyptskej zbierky Východoslovenského múzea v Košiciach

11:00 – 11:30 Stanislava Kučová – Anton Gnirs a antika v českých sbírkách

11:30 – 12:00 Ľudovít Mathédesz – Žitnoostrovské múzeum v Šamoríne

12:00 – 12:30 Michal Takács, Zuzana Felcanová, Beata Horváth Szépvová – 30 rokov archeologického bádania vo Vlastivednom múzeu v Galante (1969 – 1999)

12:30 Ukončenie konferencie

ABSTRAKTY

Abstrakty sú zoradené abecedne podľa priezviska prvého autora.

Archeologické výzkumy Eduarda Štorcha na Děvíně a v jeho okolí

Zuzana Bláhová-Sklenářová¹ – Jaromír Linda

¹ Ústav pro archeologii, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Celetná 20, 110 00 Praha

Působení Eduarda Štorcha ve funkci zástupce školního inspektora na Slovensku v letech 1919 – 1921 je obvykle spojováno rovněž s jeho archeologickými výzkumy na Děvíně a v okolí. Nově objevené archivní prameny však dokládají, že (přestože se Štorch okrajově věnoval archeologii i v této době) jeho hlavní výzkum zde proběhl již o několik let dříve. Nálezy z těchto akcí nebyly v roce 1925 prodány se Štorchovou sbírkou Národnímu muzeu. Až v roce 1947 je Štorch předal se zbytkem své sbírky prof. Janu Filipovi na Univerzitu Karlovu, kde byly v posledních letech identifikovány při revizi studijního sbírkového fondu; postupně probíhá jejich předávání do Národního muzea, aby se fond po letech opět sjednotil.

Příspěvek představuje jednak Štorchovy nálezy na Děvíně a v jeho okolí na základě dochovaných archeologických a archivních pramenů, jednak pozadí vzniku Štorchovy studie Velehrad Děvín (původně s podtitulem Středoevropská brána v archeologii a historii), kterou se Štorch několikrát neúspěšně snažil publikovat. Rukopis studie byl prostřednictvím Jana Filipa v roce 1945 odkoupen Státním archeologickým ústavem a později postoupen Janu Eisnerovi, dnes je nezvěstný. V nedávné době se však podařilo v pozůstalosti E. Štorcha objevit a zrekonstruovat alespoň starší verzi tohoto rukopisu.

Příběh nálezu nejslavnější keltské památky v Čechách. Opuková hlava Kelta ze Mšeckých Žehrovic a lidé kolem ní.

Kateřina Blažková¹ – Jana Bezáková¹

¹ Muzeum T. G. M. Rakovník, Vysoká 95, 269 01 Rakovník

Příběh nálezu opukové hlavy Kelta ze Mšeckých Žehrovic ukazuje, jak náhoda a příkladné chování nálezců z řad obyčejných lidí v nelehkém období 2. světové války zachránily jednu z nejcennějších památek českého kulturního dědictví.

Ve středu 19. května 1943 Josef Šlajchrt se svým otcem vyrazil zastavit nelegální odebírání písku ze svého pozemku u obory Libeň. Místo zloděje už narazili jen na jámu, kde v hloubce 80 cm z propálené vrstvy vyčníval oblý předmět. Když ho spolu se dvěma dalšími kusy Josef Šlajchrt vyjmul a složil dohromady, začala se odvíjet nová etapa příběhu přes 2000 let staré sochy. Další šťastné setkání v příběhu keltské hlavy je spojeno se jménem Josefa Bauman, který od konce první světové války působil jako jednatel novostrašeckého muzea. V červenci 1942 Státní archeologický ústav pověřil Ivana Borkovského, aby sepsal a fotograficky zdokumentoval pravěké památky novostrašeckého regionu. Své cesty plánoval ve spolupráci s Josefem Baumanem, který sestavil 21. května 1943 návrh dalšího průzkumu, jehož trasa měla vést po pravěkých lokalitách vykazujících už stopy po bohatých laténských sídelních a výrobních okrscích. Na konci tohoto plánu je narychlo připojen dodatek svědčící o rozechvění pisatele: „Právě se dovídáme, že místními obyvateli při odvážení pískovců z hradeb byla nalezena jakási socha, prý dosti zachovalá, a je uschována u p. Šlajchrtu ve Mšeckých Žehrovicích“. Průzkumná cesta Ivana Borkovského 28. května 1943 se nakonec soustředila na prohlídku místa nálezu u Mšeckých Žehrovic a samotné plastiky. Borkovský na lokalitě prováděl od října 1943 výzkum. O „keltské plastice z Čech“ publikoval do konce války jen krátký článek v časopise Umění v roce 1944. Další byl uveřejněn v Národní politice v červnu 1945 a v roce 1946 v Obzoru praehistorickém. Tak byla památka uchráněna před nacisty.

Až 25 let od nálezu sestavila životní partnerka Ivana Borkovského Libuše Jansová z jeho poznámek a fotodokumentace původní náleзовou zprávu z výzkumu v roce 1943, která se koncem 2. světové války ztratila i s nálezy. V témže roce položila několik sond ve valovém areálu v poloze na Libeni. V 60. a 70. letech 20. století na lokalitě prováděli povrchové sběry s profesionály spolupracující amatérští archeologové. Tehdy se také systematickými výzkumy valového areálu začala zabývat Natalie Venclová, jíž vděčíme za nový pohled na účel a funkci tohoto rozsáhlého objektu a vyhodnocení plastiky.

Dejiny bádania obdobia avarského kaganátu v priestore juhozápadného Slovenska

András Csuthy¹

¹ Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, v. v. i., Akademická 2, 949 21 Nitra

Začiatky odborného výskumu včasného stredoveku sú úzko späté so začiatkami inštitucionalizácie kultúrneho života aj na území dnešného Slovenska. Samozrejme, nálezy z priestoru Karpatskej kotliny sa dostali už aj skôr do videnských zbierok (najznámejší prípad: poklad z lokality Nagyszentmiklós), či do Maďarského národného múzea, prípadne aj do vtedy zahraničných múzeí. Aj zberatelia (magnátske zbierky, farári, učitelia, ďalší nadšenci) začínali zhromažďovať archeologický materiál pred zakladaním kultúrnych organizácií, ak vôbec vznikli také dôležité pracoviská vo väčších mestách, pričom spracovanie ich nálezov bolo z väčšej časti iba prípadné.

V mnohých prípadoch prvé muzeálne zbierky vznikli v rámci školských zariadení, prípadne istý čas fungovali na pôde škôl (napríklad Nitrianske župné múzeum; Komárňanské župné a mestské múzeum). O takýchto zbierkach máme informácie v širšom priestore juhozápadného Slovenska (napríklad v župných mestách ako Komárno, Nitra, ale neskôr aj Šahy). Ďalšou priamou cestou bolo, keď sa snahy intelektuálnych skupín miest stretli s možnosťou využitia vhodných priestorov alebo budov na výstavné účely (v prípade Komárna neskôr vybudovali Kultúrny palác).

Prvými odbornými bádateľmi boli častokrát cirkevníci, za otca uhorskej archeológie sa považuje napríklad František Rómer. Taktiež dôležitým bádateľom bol aj neskorší biskup Arnold Ipolyi, ktorý tiež publikoval dôležité pramene k širšiemu regiónu juhozápadného Slovenska. Ďalšia generácia bádateľov z hľadiska obdobia avarského kaganátu už vydala prvé dôležité spracovania a delenia materiálnej kultúry, avšak cesta k správne mu pochopeniu obdobia viedla ešte hrboľatou cestou. Podmienkou výskumu a spracovania nálezísk bol a stále je hlavne ľudský faktor, bez vhodných a svedomitých bádateľov a ich pracovných miest na výskumných miestach nie je možné posunúť vedecké poznanie, a preto stav bádania môže byť regionálne kolísavý.

Prednáška sa snaží priblížiť cestu k poznaniu tohto obdobia pomocou „starých“ nálezov a ich postupným spracovaním z regionálneho hľadiska.

Michal Greisiger – polyhistor a zanietený archeológ

Dominik Drozd¹

¹ Inštitút na výskum kultúrnej krajiny, o. z., Stará hora 92, 919 01 Suchá nad Parnou

Osobu doktora Michala Greisigera najlepšie vystihuje pomenovanie renesančný človek. Vyštudovaný lekár sa počas svojho bohatého života venoval mnohým vedným odborom. Okrem pôsobenia vo funkcii praktického lekára, bol aj ornitológom, botanikom, výskumníkom hmyzu a svoju nezmazateľnú stopu zanechal aj v odbore archeológie. Okrem realizácie početných výskumov aktívne zachraňoval a dokumentoval nadobudnuté nálezy (napr. z lokality Gánovce), z ktorých zostavil aj svoju bohatú zbierku, publikoval štúdie a stal sa aj zakladateľom a funkcionárom Uhorského karpatského spolku. Pravdepodobne jeho najznámejším objaveným náleziskom bolo výšinné sídlisko Burchbrich, ktoré sa nachádza neďaleko od Veľkej Lomnice. Práve s touto lokalitou sa spája príhoda pomerne netradičného prístupu k realizácii archeologického výskumu, ktorá z dnešného pohľadu nadvihne nejedno obočie.

Výzkumy pražských náměstí ve 40. letech 20. století. Požární nádrže a zrození městské archeologie

Jan Havrda¹ – Jaroslav Podliska¹ – Petr Starec²

¹ Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Praze, Na Perštýně 356/12, 110 00 Praha

² Muzeum Prahy, Na Poříčí 1554/52, 180 00 Praha

Kolektivní příspěvek se zaměřuje na počátky archeologického výzkumu pražských náměstí, které se formovaly ve válečném období 40. let 20. století v souvislosti s mimořádnými stavebními zásahy v historickém jádru města. Klíčovým impulsem byla zejména výstavba požárních nádrží a další technické úpravy veřejných prostranství, jež umožnily první rozsáhlejší odkryvy archeologických situací v intravilánu Prahy. Právě v této době byly postupně formulovány základní metodické postupy a zároveň se konstituoval systematický odborný zájem o archeologické památky Prahy. Na základě archivních pramenů, dobové dokumentace a revize dochovaných nálezových fondů příspěvek analyzuje metodické přístupy, institucionální rámec i personální zajištění těchto raných výzkumů. Zvláštní pozornost je věnována vybraným lokalitám pražských historických náměstí, kde lze sledovat proměnu přístupu od nahodilého záchytu k cílenému archeologickému poznávání městského prostředí. Studie zároveň ukazuje, jak byly na těchto základech v poválečném období 20. století dále rozvíjeny.

Absolventky a absolventi prehistorie na Německé univerzitě v Praze

Miloš Hlava¹

¹ Katedra historie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Na Hradě 5, 771 80 Olomouc

V 30. letech 20. století, kdy středoevropská archeologie byla takřka výhradně mužským světem, završilo úspěšně studium prehistorie na Německé univerzitě v Praze sedm absolventek a pouze dva absolventi. Jejich srovnání ukazuje výrazné národnostní, věkové i profesní rozdíly. Nalezneme mezi nimi Američanku (Ethel Boissevainovou) i Čecha (Jana Vajnera), také však dceru moravského Němce a slovanské Chorvatky (Josefinu Kollmannovou) i dvě absolventky se židovskými kořeny (Edith Stiasnou a Elisabeth Schenkovou). Rozmanité byly rovněž profese, jimž se věnovali – například tři absolventky pracovaly v knihovnictví (Elisabeth Schenková, Ilse Tittelová, krátce též Josefina Kollmannová), Jan/Hans Vajner byl zaměstnaný jako úředník v sociálních službách. Navíc nebylo pravidlem, aby univerzitní studium bezprostředně navazovalo na středoškolské vzdělání. Namátkou Elisabeth Schenková začala na Německé univerzitě v Praze studovat teprve ve věku 31 let a Janu Vajnerovi bylo na počátku studia již 29 let. Nejvýraznější stopu v archeologii zanechaly Camilla Streitová, Elfriede Stadlerová a Ethel Boissevainová, část svého života se však tomuto oboru věnovaly rovněž Edith Stiasná a Josefina Kollmannová.

Počiatky múzejníctva na Spiši zo zameraním na archeologické zbierky

Mária Hudáková¹ – Matúš Hudák² – Kamil Švaňa³

¹ Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi, Letná 50, 052 01 Spišská Nová Ves

² Archeológia Spiš s. r. o., Športová 169/33, 059 11 Hozelec

³ Katedra histórie, Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Moyzesova 9, 040 01 Košice

Príspevok mapuje genézu múzejníctva v regióne Spiš – od prvotných snáh o budovanie súkromných zbierok a spolkovvej činnosti až po vznik prvých múzejných inštitúcií na prahu novoveku a v medzivojnovom období. Ťažisko spočíva v poslednej tretine 19. a prvých desaťročiach 20. storočia, keď založenie Uhorského karpatského spolku a následne vznik múzeí vytvorili priestor pre systematický výskum a dokumentáciu minulosti regiónu.

Tieto aktivity zároveň podnietili vznik súkromných archeologických zbierok v šľachtických sídlach, akým bolo napríklad rodové múzeum Csákyovcov v Hodkovciach. Rozvoj archeologických fondov úzko súvisel so spolkovou činnosťou, z ktorej postupne vzišli Karpatské múzeum v Poprade (1876), Tatranské múzeum vo Veľkej (1881), Spišské múzeum v Levoči (1884) a neskôr aj mestské múzeum v Kežmarku (1926).

Archeologické nálezy tvorili súčasť zbierok týchto inštitúcií už od počiatkov, pričom pochádzali najmä od amatérskych nadšencov histórie a zberateľov. Zbierky osobností, akými boli Dr. Michal Greisinger či Alexander Münnich, sa v torzovitej podobe zachovali dodnes a sú uložené v Podtatranskom múzeu v Poprade a v Múzeu v Kežmarku. Naopak, zbierka kňaza Jána Vencka sa postupne roztratila a len niekoľko artefaktov je dnes uložených v Krajskom pamiatkovom úrade Prešov (pracovisko Levoča). Medzi cenné nálezy patrí aj kolekcia antických nádob z pôvodného múzea v Hodkovciach, ktorá je dnes súčasťou zbierkového fondu Múzea Spiša v Spišskej Novej Vsi.

Nálezy rodu *Homo* z jaskyne Čertova pec

Richard Hupka¹ – Silvia Bodoriková² – Michaela Dörnhöferová² – Peter Barta³ – Gabriela Hnidková² – Sofia Rafaelová² – Radoslav Beňuš² – Martin Sabol¹

- ¹ Katedra geológie a paleontológie, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Ilkovičova 6, 842 15 Bratislava
- ² Katedra antropológie, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Ilkovičova 6, 842 15 Bratislava
- ³ Katedra archeológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Hodžova 1, 949 01 Nitra

Jaskyňa Čertova pec pri Radošine (okr. Topoľčany) v Považskom Inovci je významnou paleontologickou a archeologickou lokalitou, známou okrem unikátnych nálezov aj dentálnymi a kostrovými pozostatkami človeka. Prvé zmienky o ich výskyte na lokalite pochádzajú z práce R. Musila (1996), ktorý ich považuje za holocénne (resp. recentné), s výskytom primárne hláseným zo sektora 9 a spojené potenciálne s post-paleolitickými kultúrami zistenými na lokalite. Musil zároveň poukazuje aj na prítomnosť človekom rozbitých kostí v paleolitických kultúrnych vrstvách a odhaduje minimálne 15násobné krátkodobé osídlenie jaskyne pravekým človekom. V rámci revízneho výskumu dostupného fosilného a archeozoologického materiálu z vykopávok J. Bártu (1958 – 1961) boli zatiaľ ľudské pozostatky zistené v sektoroch 5 (hlbka 20 – 45 cm: Mt I sin.), 7/7X (hlbka 190 – 200 cm, resp. 60 – 195 cm: i2 dext., P2 sin., axis, 3 hrudníkové stavce, fragment panvy a stehnovej kosti, 2 talus dext., calcaneus dext., Mt I sin., Mt II (III) dext. a článok prsta), 8 (hlbka 124 – 135 cm: 2 hrudníkové stavce), 9 (hlbka 120 – 140 cm: atlas, driekový stavec, fragmenty 3 rebier, Mt II sin., Mt IV sin. a fragment záprstnej kosti), 11 (hlbka 120 – 230 cm: m1 dext. a článok prsta), 13 (hlbka 50 – 60 cm: fragment stavca a lopatky), 14 (hlbka 390 cm: fragment femur sin.), 17 (hlbka 50 – 60 cm: rezák), 22 (hlbka 80 – 90 cm: ulna dext.) a XII (pripovrchový nález: rezák; hĺbka 122 cm: maxilla sin. s P4-M3 a článok prsta). Nálezy patrili minimálne dvom dospelým jedincom, ale vzhľadom na ich distribúciu nie je vylúčený ani vyšší počet jedincov. Pozostatky však boli väčšinou situované v zmiešaných sedimentoch, takže ich stratigrafický kontext je nejasný. Nové údaje z rádiouhlíkového datovania fosilných zvyškov cicavcov zo sektorov 7, 8 a 9 (Hupka et al. 2026) ale nevylučujú, že by aspoň časť z nich mohla súvisieť aj s niektorou z fáz paleolitického osídlenia lokality.

Podakovanie: Výskum sa realizoval v rámci projektov VEGA 2/0033/23 („Verifikácia jaskynných archeologických kontextov zo sklonku stredného po-

čiatku mladého paleolitu na Slovensku“) a 1/0333/26 („Ľudia a jaskyne v čase a priestore – využívanie jaskynných priestorov človekom od čias paleolitu“) a bol podporený aj Agentúrou na výskum a vývoj na základe zmluvy č. APVV-23-0282 („INTERCAVE – Interakcia človeka a prírodného prostredia v kontexte pravekého osídlenia jaskýň na Slovensku“).

Hupka et al. 2026 – R. Hupka – A. Nemergut – M. Sabol: New radiocarbon data from the Čertova pec Cave. In: Študijné zvesti AÚ SAV, 2026, in press.

Musil 1996 – R. Musil: Čertova pec a její fauna. In: Slovenský kras 34, 1996, s. 5-56.

Mikuláš Kubínyi a jeho pôsobenie v Oravskom múzeu

Klaudia Kasanová¹

¹ Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava, Oravský Podzámok 9, 027 41 Oravský Podzámok

Príspevok sa venuje osobnosti Mikuláša Kubínyiho, významného archeológa a dlhoročného riaditeľa Oravského komposesorátu, ktorý sa významne podieľal na výskume archeologických pamiatok regiónu Oravy. Cieľom príspevku je predstaviť jeho pôsobenie v múzeu, so zreteľom na jeho podiel na budovaní zbierkového fondu, aktívnej organizácii archeologických výskumov na Orave a správe kultúrnych pamiatok v rámci Oravského komposesorátu. Príspevok približuje jeho odbornú činnosť v súvislosti s fungovaním múzea a ochranou kultúrneho dedičstva v regióne.

Gordon Vere Childe a Morava, další doposud neznámé informace

Jaromír Kovárník

G. V. Childe, archeolog světového významu, měl úzké vědecké vazby rovněž k archeologickému bádání na Moravě. Příspěvek se věnuje jeho první studijní cestě na jižní a jihozápadní Moravu podle osobních informací V. Vildomce, syna Františka Vildomce, řídícího učitele z Boskovštejna. Studium moravských archeologických nálezů kultury s lineární keramikou staršího neolitu a s malovanou keramikou z mladšího neolitu a počátku eneolitu, především keramiky, měly pro G. V. Childa zásadní význam v oblasti jeho vědecké práce. G. V. Childe uváděl, že konzultace s F. Vildomcem byly pro něho velmi přínosné. Spolupráce G. V. Childa s F. Vildomcem se rozvinula v opravdové přátelství. Uplyne mimo jiné také 90 roků od uveřejnění Vildomcova nálezu tzv. Venuše z Hlubokých Mašůvek, jedné z nejznámějších antropomorfních sošek z počátku eneolitu. Vzpomenuta bude spolupráce Wilhelma II., bývalého německého císaře, s jeho příbuznou Elisabethou, starohraběnkou Salm-Reifferscheidt, rozenou princeznou Fürstenberg, jako spoluautorkou této studie, právě při zajišťování vhodného odborného zahraničního časopisu Jahrbuch für prähistorische und ethnographische Kunst (IPEK) s širokou působností na mezinárodní vědeckou obec (osobní sdělení V. Vildomce podle pamětí otce F. Vildomce). Nelze také nevzpomenout názor F. Vildomce na korektury v této studii od H. Kühna, zakladatele a redaktora mezinárodního periodika IPEK. Připomenut bude r. 1906, kdy započala archeologická spolupráce notáře J. Palliardiho s F. Vildomcem (a kdy I. L. Červinka založil Moravský archeologický klub). R. 1916 zahájil F. Vildomec samostatné archeologické výzkumy na sídlišti kultury s malovanou keramikou Střelice-Klobouček. R. 1936 objevil R. Rychlík významné sídliště (s rondelem) Těšetice-Kyjovice a řídící učitel J. Horňanský sídliště a hroby kultury s malovanou keramikou u Džbánic. Uvedeny budou další údaje z moravské archeologie.

Dwa stulecia odkryć archeologicznych w piastowskim Gieczu: od doby romantyzmu po współczesność

Teresa Krysztofiak¹ – Jakub Linetty¹

¹ Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, Dziekanowice 32, 62-261 Lednogóra

Giecz to obecnie niewielka wieś położona nieopodal Poznania. W X i XI stuleciu był to zaś potężny piastowski gród znany z Kroniki Czechów Kosmasa. Został on bowiem zdobyty w 1038/39 roku przez czeskiego księcia Brzetysława I. Przed upadkiem był jeden z czterech, obok Gniezna, Poznania i Ostrowa Lednickiego, najważniejszych ośrodków polskiej monarchii pierwszych Piastów. Pamięć o jego dawnej świetności przeminęła wraz z upływającymi stuleciami. Dopiero w XIX wieku na fali romantyzmu, na Giecz zwrócili uwagę pasjonaci najdawniejszej historii kraju. Już w tym czasie pojawiły się pierwsze odkrycia. Hrabia Edward Raczyński we Wspomnieniach Wielkopolski z 1842-43 wspominał, że widział na grodzisku odkopane relikty budynku. W 1856 roku przypadkowo odkryto ozdobny szyszak. Podejmowano w tym czasie szereg autopsji powierzchniowych, a przypadkowe odkrycia pojawiały się w trakcie prac budowlanych związanych z funkcjonującym na terenie grodziska kościołem i plebanią. Kolejne, szersze badania archeologiczne przeprowadzono dopiero po zakończeniu II wojny światowej. Przyniosły one znakomite rezultaty w postaci odkrycia fundamentów palatium, reliktyw przedromańskiego kościoła z X/XI wieku, a także szeregu wspaniałych zabytków ruchomych. W referacie chcemy opowiedzieć o historii badań archeologicznych w Gieczu przez pryzmat zmieniającego się warsztatu badawczego, a także kontekstu historyczno-kulturowego i politycznego. Spróbujemy skonfrontować znane z materiałów archiwalnych obserwacje archeologiczne dziewiętnastowiecznych starożytników, z nowymi ustaleniami.

Včasnostredoveké nálezy z Jeruzalemského vrchu v Kežmarku podľa I. Spöttla a L. Kiefera

Marta Kučerová¹

¹ Múzeum v Kežmarku, Hradné námestie 42, 060 01 Kežmarok

Lokalita Jeruzalemský vrch v Kežmarku je z literatúry známa najmä ako hradisko púchovskej kultúry. V zbierkach Múzea v Kežmarku sa nachádzajú nálezy z uvedenej lokality aj z iných období praveku, ojedinelo aj z včasného stredoveku. Slovanské nálezy na Jeruzalemskom vrchu spomína aj I. Spöttl (1836 – 1892), rakúsky maliar, zberateľ, bádateľ a archeológ. Významne sa podieľal na prieskume pravekej histórie, najmä v oblasti Dolného Rakúska, no pôsobil aj na Spiši. V roku 1880 navštívil Kežmarok a archeologickú lokalitu Jeruzalemský vrch. Svoje pozorovania a poznatky opísal a publikoval v roku 1885. V 70. rokoch 20. storočia sledoval lokalitu počas prebiehajúcej modernej výstavby amatérsky bádateľ a archeológ L. Kiefer (1912 – 2003), pričom tiež zaznamenal nálezy stredovekej keramiky. Príspevok sa sústreďuje na lokalitu Jeruzalemský vrch z pohľadu správ oboch uvedených bádateľov v konfrontácii so súčasnými poznatkami, s dôrazom na včasnostredoveké, resp. stredoveké nálezy.

Anton Gnirs a antika v českých sbírkách

Stanislava Kučová¹

¹ Národní památkový ústav, Valdštejnské náměstí 162/3, 118 01 Praha

Anton Gnirs (1873 – 1933) byl nejen archeologem, historikem umění a pedagogem, ale také významnou osobností památkové péče. Příspěvek přináší další střípek do mozaiky poznání této mnohohrstevnaté osobnosti, jejíž působení zanechalo nesmazatelnou stopu v archeologii a dalších vědeckých disciplínách Istrie a západních Čech, ale i jižní Moravy a Slovenska.

Během svých výzkumů v chorvatské Pule, na Mušově i ve Stupavě se Gnirs dostal do kontaktu s antickými lokalitami a shromáždil sbírku artefaktů pocházejících ze starověku. Část těchto předmětů byla po 2. světové válce konfiskována jeho potomkům a dnes se nachází v mobiliárních fondech objektů ve správě Národního památkového ústavu i dalších institucí.

Hlavní pozornost bude zaměřena na dosud málo reflektovanou Gnirsovu roli soukromého sběratele antických artefaktů, s důrazem na otázku, nakolik jeho sběratelská činnost ovlivňovala jeho vědeckou práci. Příspěvek se zaměří na antické nálezy z jeho sbírky, skleněná unguentaria, jakož i několik římských lamp, cihel a střešních tašek, ale i drobných kovových a kostěných artefaktů.

Některé z těchto nálezů z Gnirsovy sbírky byly již zařazeny do knihy *Ad unicum. Antika* (Kučová – Radostová eds. 2023), ale nejsou v českém prostředí ojedinělé. Je nezbytné pátrat po dokladech jejich původu (ať již jsou to vykopávky, dary či nákupy) a zasadit je do kontextu Gnirsova života, díla i širších dějin archeologie v českých zemích. Zásadní je také otázka, jaký význam má osobnost Antona Gnirse pro dnešní reflexi antického umění a jeho recepce v českém prostředí.

Kučová – Radostová eds. 2023 – S. Kučová – Š. Radostová: Ad unicum. Antika. Antické památky v mobiliárních fondech ve správě Národního památkového ústavu. Praha: Národní památkový ústav, 2023.

Přátelé pravěkého studia. Spolupracovníci a spolupracovnice Jana Eisnera na Slovensku

**Olga Lečbychová¹ – Marcela Starcová² – Miloš Hlava³ –
Martin Neumann⁴**

¹ Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i., Čechyňská 363/19, 602 00 Brno

² Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, v. v. i., Letenská 123/4, 118 00 Praha

³ Katedra historie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Na Hradě 5, 771 80 Olomouc

⁴ Historický ústav Slovenskej akadémie vied, v. v. i., Klemensova 2522/19, 811 09 Bratislava

Jan Eisner měl z pozice státního konzervátora pro Slovensko dohlížet nad prehistorickým výzkumem v této části republiky. To byl ovšem pro jednoho člověka, který navíc stál v čele Archeologického kabinetu (později semináře) v Bratislavě, téměř nadlidský úkol. I přesto ve svých každoročních zprávách o stavu výzkumu prehistorie na Slovensku ukazoval impozantní přehled o nejnovějších nálezech. Bylo to možné jenom díky široké síti spolupracovníků, kterou si za léta působení na Slovensku vybudoval. Ta byla značně heterogenní a skládala se z úředníků, notářů, školních správců, četníků, farářů, děkanů, archivářů, ale i rolníků, velkostatkářů a studentů. Tito „přátelé pravěkého studia“ posílali Eisnerovi zprávy o náhodných nálezech a nově objevených lokalitách, které Eisner následně ověřoval a doplňoval tak mozaiku pravěkých nálezů na Slovensku.

Žitnoostrovské múzeum v Šamoríne

L'udovít Mathédesz¹

1 – Múzeum mesta Bratislavy, Radničná ulica 1, 815 18 Bratislava

Už v 20. rokoch 20. storočia sa v Šamoríne zrodila myšlienka založenia múzea. Svedčí o tom list Ernőa Zelligera adresovaný Júliusovi Alapymu. Tento pokus však napokon zlyhal. Vo svojej prednáške predstavím stručnú históriu založenia Žitnoostrovského múzea.

V počiatočných rokoch sa zbierka múzea rozrastala o archeologické predmety najmä vďaka darom. Vo svojej prednáške sa pokúsim predstaviť tieto archeologické predmety a identifikovať ich náleziská.

Jan Eisner a stavba betónovej hrobky na hrade Devín. Zriedkavý príklad pamiatkovej starostlivosti v 30. rokoch 20. storočia na Slovensku

Jana Mellnerová Šuteková¹

¹ Múzeum mesta Bratislavy, Radničná ulica 1, 815 18 Bratislava

Osobnosť Jana Eisnera je pevne spätá s počiatkami archeologického výskumu na hrade Devín v Bratislave. Už ako konzervátor Štátneho archeologického ústavu so sídlom v Prahe viedol úradnú korešpondenciu o zabezpečení „vykopávok“ v lete 1921, ktorých vedením bol poverený I. L. Červinka v spolupráci s J. Zavadilom (prvú sezónu realizovali už v 1913). Po prerušení terénnych prác sa v roku 1933 výskum opäť obnovil, tentokrát už pod vedením mimoriadneho profesora na Univerzite Komenského v Bratislave Jana Eisnera. Pokračovalo sa aj na odkrývaní situácií na tzv. juhovýchodnom návrší (akropole) nad dunajským prístaviskom. Ide o exponované miesto s výborným vizuálnym kontaktom na Dunaj a okolité malokarpatské kopce. Na tomto mieste sú v súčasnosti in situ prezentované kamenné základy veľkomoravského kostola a stredovekej rotundy s niekoľkými zachovanými náhrobnými platňami. J. Eisner tu pokračoval aj v odkrývaní radového cintorína z 10. – 13. storočia. Početnosť hrobov (114) u neho vyvolala iniciatívu stavby krypty, ktorá mala slúžiť na uloženie archeologicky preskúmaných kostrových pozostatkov hneď blízko miesta nálezu. S výstavbou sa začalo v roku 1935, ale jej fungovanie bolo od začiatku spojené s komplikáciami. Zachované dobové dokumenty obsahujúce úradnú korešpondenciu, pracovné poznámky a technický výkres nám podávajú zaujímavý príbeh tejto realizácie vrátane detailov o stavebných materiáloch. Tympanón betónovo-kamennej krypty nesie okrem rovnoramenného kríža nápis „Staroslovanské pohrebište“. Stavba sa stala na viac ako 50 rokov súčasťou devínskej akropoly a okrem ojedinelých fotografií nám o nej podávajú svedectvo pamätníci. Stavbu nazývanú ako hrobka, krypta i bunker rozobrali v súvislosti s revíznym výskumom v 80. rokoch a jej zvyšky boli prenesené na iné miesto dolného hradu. Aj v súčasnosti ju považujeme za zriedkavý príklad súdobej modernej pamiatkovej starostlivosti na archeologickej lokalite.

Okolnosti objevu neandrtálské čelisti v jeskyni Švédův stůl v Moravském krasu

Ondřej Mlejnek^{1, 2}

¹ Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i., Čechyňská 363/19, 602 00 Brno

² Katedra archeologie Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové, Rokitsanského 62, 500 03 Hradec Králové

Na předchozí konferenci věnované dějinám archeologie, která se konala září 2024 v Mostě, byl přednesen příspěvek věnovaný rodině Kubásků z Bílovic nad Svitavou (Mlejnek 2025). Členovi této rodiny, Karlu Kubaskovi (1888 – 1916), se v roce 1905 podařilo v jeskyni Švédův stůl objevit tzv. Ochozskou čelist neandrtálce (Rzehak 1906; Oliva 2017; Mlejnek et al. 2024). Po přednesení příspěvku na konferenci v Mostě jsem byl upozorněn pracovníkem archivu Archeologického ústavu AV ČR v Brně, Tomášem Pavloněm, na to, že se v tomto archivu nachází dochovaná korespondence Karla Jaroslava Mašky s Karlem Kubaskem. Tato korespondence se dotýká také tématu okolností objevu Ochozské čelisti, která měla být údajně nalezená rozbitá na mnoho kusů v sedimentech již dříve prokopaných v rámci výzkumu Martina Kříže v letech 1886 – 1887. Oproti tomu z korespondence Karla Kubaska s Martinem Křížem údajně vyplývá, že k nález došlo v intaktních sedimentech pod jeskynním komínem (oknem) v zadní části jeskyně (Balák et al. 2001). Jak to tedy vlastně tehdy s tímto objevem bylo, která z možností se zdá být pravděpodobnější a jaké byly další osudy ochozské čelisti patřící snad vzdálenému příbuznému neandrtálce z Gánovců? Těmto otázkám bude věnovaný příspěvek na letošní konferenci k dějinám archeologie v českých zemích a na Slovensku ve Spišské Nové Vsi.

Balák et al. 2001 – I. Balák – J. Horák – P. Kos – M. Kovařík – J. Pavelka – J. Pokorný – J. Svoboda – L. Tichý – K. Valoch: Údolí Říčky v Moravském krasu. Blansko: Městská knihovna v Blansku, 2001.

Mlejnek 2025 – O. Mlejnek: Přínos rodiny Kubásků z Bílovic nad Svitavou k poznání Moravského krasu. In: J. Blažek – M. Hlava – P. Kostrhun (eds.): Archeologie ve jménu národa a vlasti. Brno, Most: Moravské zemské muzeum, Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech, s. 103-118, 406-407.

Mlejnek et al. 2024 – O. Mlejnek – M. Oliva – M. Nývltová Fišáková – L. Lisá – A. Bajer: History of research at Švédův stůl Cave in the Moravian Karst. Přehled výzkumů 65/1, 2024, s. 11-37.

Oliva 2017 – M. Oliva: Příběh neandrtálské čelisti z jeskyně Švédův stůl v Moravském krasu. In: Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales CII(1), s. 3-16.

Rzehak 1906 – A. Rzehak: Der Unterkiefer von Ochos. Ein Beitrag zur Kenntnis des Altdiuviales Menschen. Verhandlungen des naturforschenden Vereines in Brünn XLIV, 1906, s. 91-114.

Karol Dodek ako archeológ. Príspevok k dejinám archeologického bádania na strednom Pohroní

Rudolf Nádlaskay¹

¹ Pohronské múzeum Nová Baňa, Bernolákova 20/2, 968 01 Nová Baňa

Príspevok prináša hlbší pohľad na jeden z mnohých záujmov významného rodáka a kultúrneho dejateľa Novej Bane Karola Dodeka (1867 – 1922). Analýzou jeho pozostalosti, publikačnej činnosti, dobovej tlače a najmä na podklade korešpondencie z Andrejom Kmeťom približujem Dodekovu činnosť na poli regionálneho archeologického bádania na strednom Pohroní na prelome 19. a 20. storočia, ktorá začala najmä po kontakte s Kmeťom a pod jeho vedením.

Príbeh nálezu odliatku endokrania neandertálca v Gánovciach pri Poprade

Martin Neumann¹

¹ Historický ústav Slovenskej akadémie vied, v. v. i., Klemensova 2522/19, 811 09 Bratislava

Lokalita Hrádok v Gánovciach pri Poprade je paleontológom známa minimálne od polovice 19. storočia. Rozširovanie travertínového lomu postupne odkrývalo fosilizované odliatky prehistorickej fauny a flóry, ktoré sa dostávali do súkromných a múzejných zbierok. Pozornosť odbornej verejnosti vzbudili najmä aktivity Jaroslava Petrboka, ktorý systematicky dokumentoval prehistorickú malakofaunu zakonzervovanú v travertínových lomoch na Slovensku. V dvadsiatych rokoch 20. storočia podnikol viacero ciest na Liptov a Spiš, kde získal bohatú kolekciu pleistocénnych fosílií (*Petrbok 1924; Petrbok 1926*). Jednou z nich bol aj známy odliatok neurokrania neandertálca, ktorý sa dostal do zbierok Národného múzea v Prahe. Detailná antropologická analýza z roku 1948, ktorú vypracoval Emanuel Vlček, preukázala výnimočnosť gánoveckého nálezu (*Vlček 1953*). Následkom toho sa v apríli 1949 uskutočnilo odborné vyšetrovanie, prostredníctvom ktorého sa po vyše dvoch desaťročiach priamo v Gánovciach dodatočne zisťovali okolnosti nálezu fosilného odliatku (*Vlček 1950*). Na tieto aktivity krátko nato nadviazal v roku 1955 systematický archeologický výskum, ktorý trval niekoľko sezón. V príspevku bude predstavený nielen príbeh získania odliatku endokrania neandertálca, no i zákulisná diskusia o autorstve tohto objavu.

Petrbok 1924 – J. Petrbok: Měkkýši slovenských travertinů (1. sdělení). In: Sborník Státního geologického ústavu Československé republiky 4, 1924, s. 155-171.

Petrbok 1926 – J. Petrbok: Měkkýši slovenských travertinů (2. sdělení). In: Sborník Státního geologického ústavu Československé republiky 6, 1926, s. 283-295.

Vlček 1950 – E. Vlček: Travertinový výlitek neandertaloidní lebky z Gánovců na Slovensku. In: Zprávy Anthropologické společnosti 3, 1950, s. 48-60.

Vlček 1953 – E. Vlček: Nález neandertálskeho človeka na Slovensku. In: Slovenská archeológia 1, 1953, s. 5-132.

Na hraně zákona. Poválečné archeologické výzkumy akademického malíře Miloše Maliny

Petr Nový¹ – Iva Kučerová¹

¹ Středočeské muzeum, p. o., Zámek 1, 252 63 Roztoky

Druhá etapa aktivní sbírkové činnosti Miloše Maliny po válce pokračovala v období, kdy se již jeho sběratelská činnost naplno střetla s realitou památkového zákona. Mimo záchrany nálezů z knovízského sídliště na území Malé Ohrady, dnes součásti městské části Prahy 13 – Stodůlky, pravidelně navštěvoval pokračující těžbu písku v bývalé Hergetově pískovně v pražských Lyso-lajích. Po konfrontaci s pracovníkem Státního archeologického ústavu v Praze a následné nabídce spolupráce Malinova aktivní terénní sběratelská činnost víceméně končí.

Příběh amatérského archeologa Miloše Maliny v období První republiky

Petr Nový¹ – Iva Kučerová¹

¹ Středočeské muzeum, p. o., Zámek 1, 252 63 Roztoky

Příspěvek představí malíře Miloše Malinu v roli amatérského archeologa v průběhu 20. let 20. století, kdy obcházel oblíbené lokality a sbíral artefakty do své sbírky. Archeologická sbírka Miloše Maliny je malou částí obrovské pozůstalosti, kterou malíř odkázal Středočeskému muzeu na počátku 90. let 20. století. Při soupisu této sbírky jsme se snažili zjistit, kdy a jak se začal archeologii věnovat a nahlédli jsme do jeho vztahů k dalším amatérským archeologům. Posbírali jsme drobné zmínky o jeho osobě z různých zdrojů a snažili se tak poskládat mozaiku jeho archeologického působení v Praze a v oblasti severně od metropole.

Komárňanský hľadač pokladov – archeologická činnosť dr. Júliusa Alapiho (1872 – 1936)

Pavol Paterka¹

¹ Podunajské múzeum v Komárne, Palatínova 13, 945 05 Komárno

Navrhovaná prednáška sa zaoberá archeologickou, kultúrno-historickou a muzeologickou činnosťou dr. Júliusa (Gyula) Alapiho (1872 – 1936), výrazného polyhistora, archivára a dlhoročného riaditeľa múzea v Komárne. Cieľom práce je zhodnotiť jeho prínos k rozvoju archeologického výskumu v regióne Podunajska so zreteľom na jeho organizačné a publicistické aktivity. Július Alapi patril ku kľúčovým osobnostiam Komárňanskej župy, kde pôsobil ako hlavný tajomník a neskôr riaditeľ miestneho Muzeálneho spolku. Vyštudoval právo a humanitné vedy na Budapeštianskej univerzite (dnešná Univerzita Loránda Eötvösa), kde v roku 1910 úspešne obhájil doktorát z filozofie/humanitných vied. V tom istom roku absolvoval v Kluži (Kolozsvár) špecializovaný archeologický kurz, ktorý bol v tom čase kľúčový pre získanie odbornej metodológie na vykonávanie terénnych výskumov vo vtedajšom Uhorsku. Ako riaditeľ miestneho Jókaiho muzeálneho spolku sa zapísal do dejín slovenského múzejníctva usporiadaním vôbec prvej stálej archeologicko-historickej expozície v novootvorenom komárňanskom Kultúrnom paláci v roku 1914. Pod jeho vedením prebiehala systematická záchrana, katalogizácia a odborné spracovanie archeologických nálezov, predovšetkým z bohatých rímskych lokalít v okolí Komárna a Brigetia. Významným prínosom jeho terénnej a dokumentačnej činnosti bolo identifikovanie a záchrana viacerých staromaďarských hrobov a ranostredovekých pohrebísk v regióne. Medzi jeho významné vedecké prínosy patrí publikovanie unikátnych pravekých artefaktov, akým bol napríklad bronzový nôž z Chotína, čím prispel k poznaniu neskorkej doby bronzovej v regióne. Významnou mierou sa podieľal na výskume unikátnych archeologických nálezísk, akými boli napríklad prehistorické kolové stavby v Komoči, ako aj rímske epigrafické pamiatky a kamenné reliéfy. Alapi taktiež položil základy modernej numizmatickej zbierky múzea. Jeho výskumná činnosť sa odzrkadlila v bohatej publikačnej aktivite v dobovej periodickej tlači a odborných ročenkách, kde popularizoval archeologické dedičstvo a obhajoval ochranu muzeálnych zbierok. Výsledky jeho práce dodnes tvoria neoddeliteľnú súčasť fondu Podunajského múzea v Komárne a sú základom pre moderný výskum rímskeho limitu na Dunaji.

Fyzická antropológia v archeológii: dejiny a súčasné smerovanie v česko-slovenskom priestore

Eva Petrejčíková¹ – Jana Gaľová¹ – Soňa Kalafutová² –
Lesana Kmeťová¹ – Michaela Zigová¹

¹ Katedra biológie, Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita v Prešove, Ulica 17. novembra 1, 080 01 Prešov

² Katedra medicínsko-technických odborov, Fakulta zdravotníckych odborov, Prešovská univerzita v Prešove, Ulica 17. novembra 1, 080 01 Prešov

Príspevok sa zaoberá vývojom antropológie v kontexte archeologického výskumu v Čechách a na Slovensku so zameraním na štúdium kostrových pozostatkov. Cieľom príspevku je priblížiť postavenie antropológie v dejinách archeológie v Čechách a na Slovensku a poukázať na jej súčasný výskumný potenciál. Sleduje proces formovania odboru antropológie od jeho počiatkov, keď antropológická analýza predstavovala skôr doplnkovú disciplínu, až po jeho etablovanie ako integrálnej súčasti archeologického výskumu. Pozornosť je venovaná kľúčovým osobnostiam, ktoré ovplyvnili smerovanie antropológického výskumu, najmä menám ako Jindřich Matiegka (zakladateľ systematickej fyzickej antropológie v českom prostredí), Emanuel Vlček, Vojtěch Suk, Jindřich Valšík, Zdeněk Frankenberg a ďalší, ktorí významne prispeli k rozvoju výskumu kostrových súborov a paleopatológie. Príspevok zároveň zdôrazňuje význam fyzickej antropológie pre archeológiu, najmä pri analýze pohrebísk, rekonštrukcii životných podmienok, mobility a stravovacích návykov historických populácií. Zdôraznený je aj významný metodologický posun od morfológických a deskriptívnych prístupov ku komplexnejším bioarcheologickým analýzám a interdisciplinárnym výskumom, ktoré zahŕňajú DNA analýzy, izotopové analýzy, osteohistológiu, moderné zobrazovacie metódy, 3D dokumentáciu a virtuálne modelovanie a majú význam pre hlbšie pochopenie biologických aj sociálnych aspektov minulých populácií.

Príspevok bol podporený projektom KEGA 039PU-4/2026.

„Antonín Loubal – prvý náčrt“

Peter Podolan¹

¹ Katedra historických vied a stredoeurópskych štúdií, Filozofická fakulta, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Námestie J. Herdu 577/2, 917 01 Trnava

Polozabudnutá postava Antonína Františka Loubala (1910 – 1938), rodáka z Přerova, hlboko etablovaného na Slovensku, patrí k prvej generácii archeológov – odchovancov Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Loubal bol aktívny ešte ako študent, patril k objaviteľom jaskyne Driny, podieľal sa na výskume malokarpatského krasu aj v speleoarcheologickom segmente. Neskôr absolvoval niekoľko výskumov (Smolenice-Molpír, Boleráz), katalogizoval niekoľko zbierok či muzeálnych fondov (Trnava, Komárno), analyzoval architektonické dedičstvo (Trnava). Rozptyl jeho záujmu bol ešte širší (neolit, eneolit, doba bronzová, stredovek), zrejme súvisel aj s jeho snahou o etablovanie sa a získanie trvalého zamestnania. Spolupracoval s Muzeálnou spoločnosťou Fr. R. Osvalda pri Spolku sv. Vojtecha v Trnave, tesne pred predčasnou smrťou mal získať miesto v Národnom muzeu v Prahe. V príspevku zhrnieme doposiaľ získané informácie aktuálneho výskumu o tejto osobnosti.

Amatérský archeolog Adolf Kirschner, jeho působení v ústeckém Městském muzeu (1894 – 1918) a blamáž s „depotem“ ze Svádova

Luboš Rypka¹

¹ Oblastní muzeum v Ústí nad Labem, Masarykova 1000/3, 400 01 Ústí nad Labem

Adolf Kirschner (1849 – 1918), rodák z východočeského Jičína, se ke sbírkotvorné práci dostal poprvé jako kustod sbírek Spolku pro dějiny Němců v Čechách (1881 – 1894), kde se měl seznámit i se základy terénní archeologické práce. Roku 1894 se stal kustodem Muzea ústeckého Živnostenského spolku, z něž se o několik let později zrodilo Městské muzeum. Zpočátku spravoval všechny postupně vznikající muzejní sbírky, rozdělené podle jednotlivých oborů, věnoval se však především historii, archeologii a folkloristice. Po svém nástupu do muzea založil archeologické oddělení a s velkým nadšením se začal věnovat terénní práci (sběry, menší a později též rozsáhlejší výzkumy). Jeho archeologické působení bylo poznamenáno dlouhodobým konkurenčním a kompetenčním sporem s Robertem von Weinzierlem z Městského muzea v nedalekých Teplicích, který si jako státem jmenovaný c. k. konzervátor pro německé části Čech vyhrazoval právo na veškerou záchrannou činnost a shromažďování archeologického materiálu i hlášení o náhodných nálezech do teplického muzea do jím zřízeného Prehistorického inspektorátu. Nutno říci, že vysoké odbornosti R. von Weinzierla co do znalostí i kvality terénní práce a její dokumentace Adolf Kirschner skutečně nikdy nedosáhl. I tak se však vrhl do větších terénních výzkumů ve Valtířově, na Střekově či v Církvicích na Ústecku, kde prokopal řadu tehdy nově objevených pohřebních a sídlištních areálů. Na provádění svých výzkumů postupně čerpal příspěvky nejen od ústecké Městské rady, ale nakonec i od vídeňské c. k. Ústřední komise pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek. Řada jím objevených lokalit se stala základem znalostí o pravěkém osídlení regionu i přesto, že kvůli nepříliš šťastnému rozepisování nálezů podle materiálu do různých evidencí nelze řadu náleзовých celků z větších výzkumů zpětně zrekonstruovat. Kirschnerovy výsledky a spolehlivost jím uváděných náleзовých okolností bohužel značně znevěhodňuje blamáž z roku 1897 s údajným depotem ze Svádova. Štědře dotované výzkumné práce na vrchu Hradiště tehdy po řadě neúspěšně položených sond nakonec vyústily v úmyslně podvržený depot bronzových předmětů, jehož skladba budí dodnes oprávněné rozpaky. Občasné zmínky o tomto nálezu se bohužel stále objevují v odborné literatuře...

Mikuláš Kubínyi a Július Kürti

Simona Sliacka¹

¹ Liptovské múzeum, Námestie Štefana Nikolaja Hýroša 10, 034 50 Ružomberok

Príspevok bude venovaný vzťahu dvoch osobností regionálnej archeológie a histórie (Orava a Liptov) na začiatku 20. storočia. Kubínyi i Kürti sa popri svojej práci venovali aj archeológii a svojou činnosťou položili základy archeologického bádania v dotknutých regiónoch. Ich vzájomný vzťah bude príspevok prezentovať na základe výskumu súkromnej korešpondencie.

Jaskinia Biśnik (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska, południowa Polska) – 35 lat interdyscyplinarnych badań i ich znaczenie dla poznania prahistorii Europy Środkowej

Magdalena Sudół-Procyk¹ – Krzysztof Cyrek¹

¹ Instytut Archeologii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Szosa Bydgoska 44/48, 87-100 Toruń

Jaskinia Biśnik, położona na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej w południowej Polsce, należy do najważniejszych stratyfikowanych stanowisk jaskiniowych Europy Środkowej. W jej osadach zachowały się inwentarze zabytków pochodzące z okresu średniowiecza, neolitu oraz niemal wszystkich faz paleolitu. Na szczególną uwagę zasługuje wyjątkowo dobrze zachowana sekwencja kilkunastu poziomów środkowopaleolitycznych, dzięki którym stanowisko, obejmujące serie mustierskie i mikockie, uznawane jest za jedno z kluczowych miejsc badań nad środkowym paleolitem w tej części Europy. W 2026 roku mija 35 lat od rozpoczęcia przez prof. Krzysztofa Cyrka systematycznych, interdyscyplinarnych badań wykopaliskowych w Jaskini Biśnik. Program badawczy obejmował szerokie spektrum analiz, w tym archeologię, geoarcheologię, paleontologię, paleoekologię oraz metody datowania absolutnego. Referat stanowi syntetyczne podsumowanie wyników badań realizowanych w ramach kilku interdyscyplinarnych projektów oraz ich znaczenia dla rekonstrukcji przemian kulturowych i środowiskowych zachodzących w plejstocenie i we wczesnym holocenie. Sekwencja osadnicza jaskini dokumentuje kolejne fazy użytkowania stanowiska przez społeczności dolnego i środkowego paleolitu, epizody górnopaleolityczne, a także ślady aktywności z późniejszych okresów pradziejowych. Zintegrowanie analiz technologicznych zespołów krzemiennych z badaniami sedymentologicznymi, paleoklimatycznymi i tafonomicznymi, umożliwiło precyzyjne osadzenie działalności człowieka w dynamicznie zmieniającym się kontekście środowiskowym. Szczególnie istotne są wyniki dotyczące strategii adaptacyjnych neandertalczyków oraz uwarunkowań zasiedlania regionów krasowych Europy Środkowej. Jaskinia Biśnik stanowi obecnie ważny punkt odniesienia dla badań nad paleolitem zarówno w skali regionalnej, jak i ponadregionalnej, a zgromadzona dokumentacja interdyscyplinarna w istotny sposób poszerza wiedzę o relacjach człowiek-środowisko w prahistorii Europy Środkowej.

Neandertálec Šaľa 1

Alena Šefčáková¹

¹ Slovenské národné múzeum-Prírodovedné múzeum, Vajanského nábrežie 2, 810 06 Bratislava

Z územia Slovenska sú doteraz známe štyri nálezy neandertálskeho človeka. Dva pochádzajú z travertínovej kopy Hrádok v Gánovciach (okr. Poprad) a dva z blízkosti Šale.

Neandertálec Šaľa 1 patrí medzi populárne klasické nálezy. Dobre zachovaná fosilizovaná čelová kosť sa našla v roku 1961 na brehu Váhu pri Šali. Ako prvý ju popísal a systematicky priradil k neandertálcom paleoantropológ Emanuel Vlček (1968, 1969).

Výskum fosílie však neskončil. Novšie vyhodnotenia a morfometrická analýza celkových proporcií čelovej kosti potvrdila, že patrí k neskoropleistocénym neandertálcom a odlišuje sa od lebiek európskych svrchnopaleolitických moderných ľudí. Podľa multivariačnej analýzy je „Šaľa 1“ zaradená do skupiny neandertálcov s pravdepodobnosťou 0,87 (Sládek et al. 2002), čo je v súlade aj s analýzou s pomocou geometrickej morfometrie (Stansfield – Gunz 2011).

Čelová kosť pravdepodobne patrí žene z okruhu neskoropleistocénnych stredoerópskych neandertálcov. Zomrela vo veku adultus (20 – 39 rokov). Jej datovanie s prihliadnutím na sekundárnu polohu a súčasný výskyt zvieracích druhov ako nosorožec stepný (*Stephanorhinus hemitoechus*) a jeleň obrovský (*Megaceros giganteus hibernicus*) sa pôvodne odhadovalo na včasný úsek würmského glaciálu, cca 70 000 – 50 000 rokov BP (Vlček 1968; Ďurišová 1989, 1993, 1994). V súvislosti s objavom neandertálca „Šaľa 2“ však vyšlo najavo, že sa v skutočnosti „Šaľa 1“ našla takmer o 5 km južnejšie od pôvodne uvádzanej lokality. Podľa novej, odvodenej stratigrafie (Šefčáková – Halouzka – Thurzo 2005) možno predpokladať lokalizáciu jej primárnej polohy v mladších vrstvách posledného interglaciálu (riss-würmský, eem, „OIS 5e“, pôdny komplex PK III, cca 100 000 – 80 000 [75 000] rokov BP).

Rádiokarbónové datovanie s pomocou DNA v Ústave Maxa Plancka pre Evolučnú antropológiu v Lipsku potvrdilo, že napriek značne degradovanej DNA možno identifikovať, že je Šaľa 1 staršia ako 44 800 BP (OxA-X-2731-16) (Hopkins et al. 2022).

Ďurišová 1989 – A. Ďurišová: Molaren von *Palaeoloxodon antiquus* (Falconer et Cautley, 1847) (Mammalia, Proboscidea) aus den fluvialen Akumulationen des Waag-Flusses auf dem Gebiet von Šaľa, Kreis Galanta (Tschechoslowakei). In: *Acta Rerum Naturalium Musei Nationalis Slovaci* 35, 1989, s. 7-16.

Ďurišová 1993 – A. Ďurišová: Fosílné zvyšky druhu *Dicerorhinus hemitoechus* (Falconer) (Mam-

- malia, Rhinocerotidae) z fluviálnych náplavov Váhu v Šali (Slovensko, ČSFR). In: *Acta Rerum Naturalium Musei Nationalis Slovaci* 39, 1993, s. 3-11.
- Đurišová 1994 – A. Đurišová: *Dicerorhinus kirchbergensis* (Mammalia, Rhinocerotidae) z fluviálnych náplavov Váhu v Šali (Slovenská republika). In: *Acta Rerum Naturalium Musei Nationalis Slovaci* 40, 1994, s. 7-13.
- Hopkins *et al.* 2022 – R. J. A. Hopkins – M. Hajdinjak – A. Šefčáková – D. Comeskey – T. Devière – T. F. G. Higham: Single Amino Acid Radiocarbon Dating of Two Neandertals found at Šaľa (Slovakia). In: *Radiocarbon* 64(1), 2022, s. 87-100.
- Sládek *et al.* 2002 – V. Sládek – E. Trinkaus – A. Šefčáková – R. Halouzka: Morphological affinities of the Šaľa 1 frontal bone. In: *Journal of Human Evolution* 43, 2002, s. 787-815.
- Stansfield – Gunz 2011 – E. Stansfield (nee Bulygina) – Ph. Gunz: Skhodnya, Khvalynsk, Satanay, and Podkumok calvariae: possible Upper Paleolithic hominins from European Russia. In: *Journal of Human Evolution* 60, 2011, s. 129-144.
- Šefčáková – Halouzka – Thurzo 2005 – A. Šefčáková – R. Halouzka – M. Thurzo: Príspevok k histórii, stratigrafii a datovaniu neandertálc Šaľa 1 zo Slovenska. In: *Acta Rerum Naturalium Musei Nationalis Slovaci* 51, 2005, s. 71-87.
- Vlček 1968 – E. Vlček: Nález pozůstatků neandertálce v Šali na Slovensku. In: *Antropozoikum – Sborník geologických věd, Řada A*, 5, 1968, s. 105-124.
- Vlček 1969 – E. Vlček: *Neandertaler der Tschechoslowakei*. Prag: Academia, 1969.

30 rokov archeologického bádania vo Vlastivednom múzeu v Galante (1969-1999)

Michal Takács¹ – Zuzana Felcanová¹ – Beata Horváth Szépvová¹

¹ Vlastivedné múzeum v Galante, Hlavná 976/8, 924 01 Galanta

Vlastivedné múzeum v Galante disponuje archeologickou zbierkou od jeho založenia v roku 1969, ktorá sa postupne rozrastala. Významným míľnikom vo vedeckej činnosti inštitúcie bol príchod prvého archeológa v roku 1975. Výsledky terénnej práce Mgr. Jozefa Ižófa a činnosť zameraná na rozširovanie fondu tvoria aj dnes významnú časť archeologických nálezov. Jeho najdôležitejšia bádateľská činnosť sa spája s lokalitami: Hoste, Čierny Brod, Košúty, Vozokany, Dolná Streda, Hody, Galanta a Sered'. Mgr. Jozef Ižóf zastupoval istý čas aj funkciu riaditeľa múzea a viedol najrozsiahlejší archeologický výskum v dejinách Vlastivedného múzea v Galante, ktorým bolo odkrytie pozostatkov známeho Šintavského vodného hradu na nádvorí kaštiela v Seredi. Do roku 1999 zrealizoval a spolupracoval na množstve dočasných aj stálych archeologických výstav.

Nad'alej v stopách Ľudmily Kraskovskej. Záchranné výskumy a revízia dát

Jakub Tamašковиč¹ – Daniel Javorek² – Katarína Hladíková³ –
Martin Neumann⁴

¹ Archeologický ústav Akadémie vied Českej republiky, Brno, v. v. i., Čechyňská 363/19, 602 00 Brno

² ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, s. r. o., Cukrová 14, 811 08 Bratislava

³ Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Žižkova 12, 810 06 Bratislava

⁴ Historický ústav Slovenskej akadémie vied, v. v. i., Klemensova 2522/19, 811 09 Bratislava

Ľudmila Kraskovská sa svojou činorodou prácou zapísala medzi osobnosti tvoriace dejiny archeologickej vedy v Československu, čím výrazne prispela k stavu poznania doby rímskej a včasného stredoveku. Do tohto okruhu jej činnosti spadajú výskumy pohrebných, sídelných, ako aj opevnených areálov z rokov 1958 – 1964: Bernolákovo-Šakoň (*Kraskovská 1962a*), Kopčany-Kačenáreň (*Kraskovská 1965; 1969*), Devínska Nová Ves-Na pieskach a Nad lomom (*Kraskovská 1962b; 1966*), ako aj viaceré aktivity v rámci Bratislavy-Rusoviec (rímske castellum a vicus Gerulata). Na jej prácu sme nadviazali preskúmaním dvojice nových hrobov v Bratislave-Rusovciach v roku 2016, neďaleko polohy „Pri r. k. kostole“ (*Kraskovská 1977*), ďalej výskumami v rokoch 2021 – 2022 (Kopčany-Kačenáreň) a 2024 (Bernolákovo-Šakoň). Spoločnými menovateľmi jej aj novších archeologických aktivít sú záchranné výskumy. Zámerom príspevku je predstaviť metódy terénnej a dokumentačnej práce dr. Kraskovskej. Vzhľadom na novšie výskumy tiež zhrňame možnosti práce s pôvodnou dokumentáciou (1) na príkladoch metód zjednocovania priestorových dát (GIS); (2) na príkladoch novej interpretácie nálezových situácií vďaka autopsii z terénu a metódam interdisciplinárneho výskumu. Príkladom revízie sú hradiská Na pieskach a Nad lomom. Zo vzoriek odobratých Ľ. Kraskovskou sa v tomto prípade usilujeme o získanie datovania stratigrafických situácií pomocou metódy AMS 14 C. Medziodborovú spoluprácu prezentujeme aj na prístupe k artefaktom z lokality Bernolákovo-Šakoň (aplikácia Fourier Transform Infrared Spectroscopy, FT-IR, μ XRF spektrometrie). Na záver stručne aktualizujeme poznatky o rozsahu, ako aj o vývoji menovaných pohrebných a sídelných areálov.

Kraskovská 1962a – Ľ. Kraskovská: Pohrebisko v Bernolákove. In: Slovenská archeológia X-2, 1962, s. 425-476.

Kraskovská 1962b – Ľ. Kraskovská: Slovanské hradisko pri Devínskej Novej Vsi. In: Slovenská archeológia X-I, 1962, s. 241-252.

Kraskovská 1965 – Ľ. Kraskovská: Slovanské pohrebisko v Kopčanoch. In: Sborník Slovenského národného múzea LIX – História 5, 1965, s. 19-49.

Kraskovská 1966 – Ľ. Kraskovská: Slovanské hradisko v Devínskej Novej Vsi Nad lomom. In: Slovenská archeológia XIV-1, 1966, s. 147-165.

- Kraskovská 1969* – Ľ. Kraskovská: Slovanské sídlisko v Kopčanoch. In: Zborník Slovenského národného múzea LXIII – História 9, 1969, s. 53-73.
- Kraskovská 1977* – Ľ. Kraskovská: Objekty z doby rímskej pri kostole v Rusovciach-Bratislave. In: Zborník SNM – História 17, 1977, s. 59-83.

Vyúčtování expedice jako archeologický pramen. Borotice 1858.

Počátky archeologické terénní dokumentace v českých zemích

Petr Vachůt¹ – Petr Kostrhun²

¹ Muzeum města Brna, Špilberk 210/1, 662 24 Brno

² Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno

Spolek Mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, jehož hlavním cílem bylo šíření osvěty a pěstování vědy, zřídil roku 1818 v Brně Františkovo muzeum (dnešní Moravské zemské muzeum). Představitelům společnosti bylo záhy zřejmé, že je třeba systematicky rozšiřovat muzejní sbírky, mimo jiné i na poli archeologie. Vybraným členům tak bylo umožňováno podnikat výpravy s cílem získat nové vědecké poznatky i sbírkové přírůstky do vitrín muzea.

Jedním z nich byl průkopník moravské archeologie Moritz Trapp. Tento vystudovaný historik podnikl roku 1858 výpravu na Znojemsko, během níž navštívil několik pravěkých lokalit v okolí obce Borotice. Po návratu sepsal pro Hospodářskou společnost zprávu, v níž vyúčtoval poskytnutý finanční příspěvek a zároveň podrobně popsal výsledky svých terénních pozorování, doplněné mimořádně zdařilými kolorovanými kresbami archeologických situací a vlastních nálezů.

Neúplný koncept této zprávy se dochoval v Trappově pozůstalosti; v roce 2025 se však podařilo v Moravském zemském archivu nově objevit i její originál, včetně kompletní kresebné dokumentace. Z dnešního pohledu se jedná o jednu z prvních dochovaných komplexních nálezových zpráv z archeologického terénního výzkumu v českých zemích.

Příspěvek osvětlí okolnosti vzniku expediční zprávy v kontextu proměny vědeckých priorit Hospodářské společnosti v polovině 19. století a současně poukáže na mimořádně vysokou úroveň dokumentačních schopností Moritze Trappa v počátcích systematické terénní archeologie.

Eduard Štorch a archeologie

Lucie Vélová¹

¹ Národní muzeum, Václavské náměstí 1700/68, 110 00 Praha

Eduard Štorch (10. 4. 1877 – 25. 6. 1956), profesí učitel, rovněž známý český spisovatel povídek a románů pro děti a mládež odehrávajících se v pravěku, byl také amatérským archeologem a sběratelem. Na počátku 20. století zachránil zejména z pražských cihelen a dalších lokalit řadu archeologických nálezů, které pak později prodal Národnímu muzeu či předal na dnešní Univerzitu Karlovu. Příspěvek se snaží komplexně zhodnotit jeho archeologickou činnost a zamýšlí se nad tím, jaký je odkaz Eduarda Štorcha pro dnešní dobu. Zabývá se jeho sbírkou, která mu byla inspirací při psaní beletrie, vztahy s dalšími profesionálními či amatérskými archeology, i tím, jak ovlivňoval své žáky ve školách i skauty a stal se hlavním popularizátorem tohoto vědního oboru.

Príbeh staroegyptskej zbierky Východoslovenského múzea v Košiciach

Tatiana Votroubková¹

¹ Východoslovenské múzeum v Košiciach, Námestie Maratónu mieru 2, 040 01 Košice

Východoslovenské múzeum vzniklo pôvodne ako Hornouhorský muzeálny spolok v roku 1872. Jeho zbierkový fond bol v prvých desaťročiach po založení vytvorený z darov jeho zakladateľov a podporovateľov. Medzi týmito darmi boli aj predmety pochádzajúce zo starovekého Egypta. V roku 1903 bol publikovaný prvý tlačený katalóg Hornouhorského múzea, v ktorom je uvedených 338 predmetov v egyptskej zbierke. Autorom úvodnej štúdie k staroegyptskej kultúre a katalógu s popisom týchto predmetov bol sám zakladateľ egyptológie v Uhorsku Eduard Mahler. V období vzniku katalógu boli vyhotovené aj dve dochované fotografie zachytávajúce vybrané predmety. Po prvej Viedenskej arbitráži boli Košice v období rokov 1938 – 1945 pripojené k Maďarsku. Počas tohoto obdobia v júli roku 1940 celá zbierka spolu so štyrmi predmetmi z antickej zbierky opustila Košice. Bola prevezená do múzea v Budapešti, aby sa pripojila k veľkej staroegyptskej expozícii a nikdy sa nevrátila. Text v katalógu a dve fotografie boli všetko, čo po nej v Košiciach ostalo. Cieľom tohto príspevku je zosumarizovať všetky dostupné informácie o tejto zbierke – predstaviť aké predmety sa v zbierke nachádzali, kto boli ich darcovia, výsledky archívneho výskumu okolností odchodu zbierky z Košíc, postavy a udalosti, ktoré ho realizovali, a jej ďalší osud.

Anna-Marie Hoßnerová.

Příspěvek k 110. výročí narození

Lucie Žáková¹ – Tomáš Thun¹

¹ Muzeum Moravská Třebová, Svitavská 18, 571 01 Moravská Třebová

Příspěvek je sondou do života Anny-Marie Hoßnerové, která pracovala jako dokumentátorka a fotografka v Úřadu pro pravěk (Amt für Vorgeschichte). Představí její životní osudy a profesní aktivity, které se prozatím podařilo vytěžit z dochovaných archivních pramenů.

Moravika a Silesiaka: Představení archivního fondu a jeho zpřístupnění online

**Zdenka Filipová¹ – David Spáčil¹ – Tomáš Pavloň¹ –
Olga Lečbychová¹ – Marcela Starcová²**

¹ Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i., Čechyňská 363/19, 602 00 Brno

² Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, v. v. i., Letenská 123/4, 118 00 Praha

Před vznikem brněnské „odbočky“ Archeologického ústavu a jejího vlastního archivu roce 1942 byly nálezové zprávy, fotografie a další dokumentace z území Moravy a Slezska zasílány do archivu Státního archeologického ústavu v Praze. Tyto dokumenty, které až mnohem později vytvořily svébytný fond, byly souhrnně nazývány „Moravika a Silesiaka“. Po roce 1942 byly z těchto dokumentů výběrově pořizovány výpisky a opisy pro brněnský archiv. V roce 2002 byl pražský archiv zasažen povodní a poškozena byla i značná část dokumentů Moravik a Silesiak. Po dohodě mezi oběma Archeologickými ústavami byly za účelem konzervačních prací dokumenty převezeny do Brna, speciálně ošetřeny a uloženy v archivu ARÚB. Od roku 2018 pak probíhalo jejich dočišťování a byla zahájena jejich digitalizace. S postupující digitalizací jsou dokumenty zpřístupňovány v Digitálním archivu AMČR. Cílem příspěvku je představit tento archivní fond a poukázat na možnosti, které badatelům a badatelkám nabízí.

GIS StoryMap Státní archeologický ústav – mise Slovensko 1918 – 1938

Miloš Hlava¹ – Olga Lečbychová² – Martin Neumann³ – Marcela Starcová⁴

¹ Katedra historie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Na Hradě 5, 771 80 Olomouc

² Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i., Čechyňská 363/19, 602 00 Brno

³ Historický ústav Slovenskej akadémie vied, v. v. i., Klemensova 2522/19, 811 09 Bratislava

⁴ Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, v. v. i., Letenská 123/4, 118 00 Praha

Státní archeologický ústav, založený po vzniku Československa jako centrální oborová badatelská instituce, působil v letech 1919 – 1939 také na Slovensku, kde se podílel na formování profesionální archeologie a budování oboru. Přesto však zůstávalo jeho působení na Slovensku dlouhodobě systematicky nezpracováno. Cílem projektu Státní archeologický ústav na Slovensku (1919 – 1939) – prvorepubliková archeologie profesionální i pod vlajkou čechoslovakismu, realizovaný v rámci programu Strategie AV21 „Anatomie evropské společnosti“ v letech 2023 – 2024 bylo tuto situaci změnit. Zaměřil se na archivní výzkum, dokumentaci terénních aktivit i osobností spojených s archeologickým výzkumem na Slovensku. Jedním z výstupů projektu je GIS StoryMap Státní archeologický ústav – mise Slovensko 1918 – 1938, která propojuje mapové podklady, archivní dokumenty, fotografie a informace o archeologických lokalitách do interaktivní mapové aplikace. StoryMap představuje vybrané archeologické výzkumy a jejich širší kulturně-politický kontext v období první republiky a současně ukazuje možnosti využití digitálních nástrojů při prezentaci archeologického dědictví.

Počiatky výskumu baníctva v oblasti Špania Dolina v prvej polovici 20. storočia

Petra Solárová

Oblasť Španej Doliny patrí medzi významné lokality historickej ťažby medi v strednej Európe, ktorej korene siahajú do praveku. Prvá polovica 20. storočia predstavuje obdobie začiatku vedeckého záujmu o „staré bane“ v tomto regióne. Príspevok predstaví prvé analýzy archeologických nálezov v dobovom kontexte. Pozornosť bude venovaná aj osobnostiam bádania a limitom vtedajších metodík. Cieľom príspevku bude zhodnotiť prínos raných výskumov pre súčasné poznanie a identifikovať otázky relevantné pre neskorší systematický archeologický výskum.

Badania nad najstarszym osadnictwem w polskiej części Tatr i na Podtatrzu

Katarzyna Kerneder-Gubała¹ – Sylwia Buławka² –
Magda Kowal³ – Anna Kraszewska³ – Julia Kościuk-Załupka³ –
Paweł Valde-Nowak³

¹ Ośrodek Archeologii Gór i Wyżyn, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków

² Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne, Plac Wolności 14, 91-415 Łódź

³ Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński, ul. Gołębia 11, 31-007 Kraków

Wczesne zainteresowania archeologiczne polskimi Tatrami i Podtatrzem koncentrowały się przede wszystkim na grodziskach, zamkach oraz znaleziskach z epoki brązu i żelaza (Cabalska 1991; Demetrykiewicz 1911; Żurowski 1927, 91). Pytania dotyczące zasiedlenia tego obszaru w epoce kamienia pojawiły się jednak już pod koniec XIX i na początku XX wieku wraz z badaniami tatrzańskich jaskiń (Ossowski 1883, 80-87). Szczególną uwagę zwrócono wówczas na Jaskinię Magury, w której odkryto liczne szczątki niedźwiedzia jaskiniowego, początkowo błędnie interpretowane jako dowód działalności człowieka (Buławka – Kerneder-Gubała 2020). W tej jaskini, w latach 40 XX wieku Albin Jura prowadził intensywne badania wykopaliskowe. Kontrowersyjne wyniki jego prac oraz publikacja *W krainie łowców niedźwiedzia jaskiniowego* (Jura 1955) zahamowały dyskusję nad najwcześniejszą obecnością człowieka na terenie Tatr na wiele lat. Istotnym punktem dalszych działań było powołanie Karpackiej Ekspedycji Archeologicznej przez Andrzeja Żakiego. Badania prowadzone na Podhalu i w innych częściach Karpat dostarczyły istotnych dowodów na ich zasiedlenie w prehistorii, począwszy od neolitu (Żaki 1955, 1959).

Do zasadniczego jednak przełomu na terenie Podtatrza doszło w latach 70. XX wieku wraz z badaniami Pawła Valde-Nowaka i Jacka Rydlewskiego na obszarach związanych z wychodniami radiolarytu pienińskiego w obrębie Pienińskiego Pasa Skałkowego oraz na terenie Podhala. Ich prace doprowadziły do odkrycia licznych paleolitycznych stanowisk archeologicznych, m. in. w Sromowcach Niżnych i Sromowcach Wyżnych-Kątach w Pieninach, Lipnicy Wielkiej oraz w dolinie Czarnej Orawy na Orawie, a także w Koniówce, Podczerwonym i w Dziale w regionie Podhala (por. np. Rydlewski – Valde-Nowak 1978, 1979, 1981; Valde-Nowak 1987, 1991, 2006; Valde-Nowak – Kraszewska 2014; Valde-Nowak – Kraszewska – Stefański 2014).

Szczególne znaczenie miało odkrycie Jaskini Obłazowej (stanowisko 2 w Nowej Białej) w 1985 roku. Długotrwałe, interdyscyplinarne badania prowadzone przez Pawła Valde-Nowaka dostarczyły kluczowych dowodów na

najwcześniejszą obecność człowieka w Karpatach, datowaną na środkowy paleolit (*Valde-Nowak – Nadachowski – Madeyska 2003; Valde-Nowak 2010*). Od tego czasu zidentyfikowano kolejne ślady osadnictwa epoki kamienia w polskich Tatrach, w tym pojedyncze znaleziska Krzysztofa Tuni w Dolinie Kondratowej w latach 90. XX wieku (*Tunia 1977*), a także nowsze odkrycia ze stanowiska Witów w Tatrach Zachodnich. W XXI wieku prowadzono też badania w jaskiniach tatrzańskich (*Valde-Nowak et al. 2024*), jak i na Podtatrzu (*Kowal – Kościuk-Załupka 2025; Valde-Nowak et al. 2016*). Niniejszy komunikat przedstawia historię badań archeologicznych nad najwcześniejszym osadnictwem w polskiej części Tatr i na Podtatrzu – od pierwszych odkryć i hipotez po współczesne badania, które ugruntowały status tego regionu jako jednego z kluczowych obszarów badań nad prehistorią Karpat.

- Buławka – Kerneder-Gubała 2020* – S. Buławka – K. Kerneder-Gubała: W poszukiwaniu najstarszych śladów osadnictwa jaskiniowego w Tatrach Polskich. Rys historyczny. In: S. Buławka – M. Cieśla – K. Kerneder-Gubała – P. Kocańda – R. Kowalski – A. Kraszewska (eds.): *Archeologia Gór. Pamięci Profesora Andrzeja Żakiego*. Kraków – Warszawa: Instytut Archeologii. Uniwersytet Jagielloński – Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, 2020, s. 35-54.
- Cabalska 1991* – M. Cabalska: Pradzieje Nowego Targu i okolicy. In: M. Adamczyk (ed.): *Dzieje miasta Nowego Targu*. Nowy Targ: Podhalańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1991, s. 17-31.
- Demetrykiewicz 1911* – W. Demetrykiewicz: Dunajcem z niziny nadwiślańskiej w Tatry. Przewodnik dla wycieczki krajoznawczej XI Zjazdu Polskich Lekarzy i Przyrodników. Kraków: Komitet gospodarczy XI Zjazdu Polskich Lekarzy i Przyrodników, 1911.
- Jura 1955* – A. Jura: Grota Magury w Tatrach (1460m), najwyżej w Polsce położona siedziba człowieka epoki lodowej. In: *Światowit* 21, 1955, s. 81-124.
- Kowal – Kościuk-Załupka 2025* – M. Kowal – J. Kościuk-Załupka: New Stone Age Sites in the Podhale and Spiš. Results of the 2025 Surface Survey. In: *Acta Archaeologica Carpathica* 60, 2025, s. 57-68.
- Ossowski 1883* – G. Ossowski: Czwarte sprawozdanie z badań antropologiczno-archeologicznych w jaskiniach okolic Krakowa w 1882 roku oraz rozpoznanie przygotowawcze do badań jaskiń tatrzańskich. In: *Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej* 7. Kraków: Akademia Umiejętności w Krakowie, 1883, s. 66-88.
- Rydlewski – Valde-Nowak 1978* – J. Rydlewski – P. Valde-Nowak: Poszukiwawcze badania archeologiczne na Polskiej Orawie. In: *Wierchy* 46, 1978, s. 209-212.
- Rydlewski – Valde-Nowak 1979* – J. Rydlewski – P. Valde-Nowak: Człowiek paleolityczny w Pieninach. In: *Wierchy* 47, 1979, s. 205-207.
- Rydlewski – Valde-Nowak 1981* – J. Rydlewski – P. Valde-Nowak: Zarys historii osadnictwa epoki kamienia w Karpatach Zachodnich. In: *Wierchy* 50, 1981, s. 205-211.
- Valde-Nowak 1987* – P. Valde-Nowak: Entdeckung der Paläolithischen Fundstellen im Tal des Bialka Tatrzańska-Flusses. In: *Acta Archaeologica Carpathica* 27, 1987, s. 5-35.
- Valde-Nowak 1991* – P. Valde-Nowak: Studies in Pleistocene Settlement in the Polish Carpathians. In: *Antiquity* 65(248), 1991, s. 593-606.
- Valde-Nowak 2006* – P. Valde-Nowak: Z badań paleolitu w Polskich Karpatach, In: K. Szymczak – M. Przeździecki (eds.): *In memoriam Valdemari Chmielewski. Księga poświęcona pamięci profesora Waldemara Chmielewskiego*. Światowit. Supplement Series P. Prehistory and Middle Ages 11. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, 2006, s. 139-154.
- Valde-Nowak 2010* – P. Valde-Nowak: Mousterian sequences of the Obłazowa Cave (Polish Carpathians). In: J. M. Burdukiewicz – A. Wiśniewski (eds.): *Middle Palaeolithic Human Activity and Palaeoecology. New Discoveries and Ideas*. *Studia Archeologiczne* 41, 2010, s. 269-279.

- Valde-Nowak et al. 2024* – P. Valde-Nowak – K. Kerneder-Gubała – M. Kowal – J. Kościuk-Załupka – A. Kraszewska – K. Makuła – J. Skłucki: Archaeological research of three caves in the Tatra Mountains in 2019-2023. In: *Acta Archaeologica Carpathica* 59, 2024 s. 11-40.
- Valde-Nowak – Kraszewska 2014* – P. Valde-Nowak – A. Kraszewska: Nowa Biała and Sromowce Niżne – Late Palaeolithic Central Carpathian sites with Arch-backed Points. In: *Acta Archaeologica Carpathica* 49, 2014, s. 5-35.
- Valde-Nowak – Kraszewska – Stefański 2014* – P. Valde-Nowak – A. Kraszewska – D. Stefański: *Arch-backed and Tanged Point Technocomplexes in the North Carpathian zone*. In: *Recherches Archéologiques. Nouvelle Serie* 5-6/2013-2014, 2014, s. 69-86.
- Valde-Nowak – Nadachowski – Madeyska 2003* – P. Valde-Nowak – A. Nadachowski – T. Madeyska (eds.): *Obłazowa Cave, human activity, stratigraphy and paleoenvironment*. Kraków: Institute of Archaeology and Ethnology, Polish Academy of Sciences, 2003.
- Valde-Nowak et al. 2016* – P. Valde-Nowak – M. Cieśla – A. Kraszewska – K. Kerneder-Gubała: Sites from the Stone Age in Dunajec river upper catchment basin – new perspective. In: *Acta Archaeologica Carpathica* 51, 2016, s. 293-306.
- Tunia 1977* – K. Tunia: Znaleźisko rdzenia krzemiennego z Doliny Kondratowej w Tatrach. In: *Acta Archaeologica Carpathica* 17, 1977, s. 145-149.
- Żaki 1955* – A. Żaki: Początki osadnictwa w Karpatach Polskich. In: *Wierchy* 24, 1955, s. 99-112.
- Żaki 1959* – A. Żaki: Karpacka Ekspedycja Archeologiczna w roku 1956. In: *Sprawozdania Archeologiczne* 7, 1959, s. 57-61.
- Żurowski 1927* – J. Żurowski: *Skarby halszackiego okresu z doliny Dunajca. Prace i Materiały Antropologiczne – Archeologiczne i Etnograficzne* 4. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1927.

Práce s Digitálním archivem AMČR

Tomáš Pavloň¹ – Olga Lečbychová¹

¹ Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i., Čechyňská 363/19, 602 00 Brno

Digitální archiv Archeologické mapy České republiky je webovou aplikací sloužící k prohlížení a stahování dat (například dokumentů) po jejich archivaci v AMČR. Nabízí přístup k informacím o výzkumech, lokalitách a nálezech shromážděných v archivech Archeologických ústavů AV ČR v Brně a Praze. Kromě dat z aktuálních terénních výzkumů jsou v Digitálním archivu AMČR dostupné také dokumenty z digitalizovaných archivů Archeologických ústavů AV ČR v Praze a Brně, tedy nálezové zprávy, hlášení, expertní posudky, výpisky, inventární seznamy, ale i dokumenty z osobních fondů a pozůstalostí a další, které byly v archivech shromažďovány od doby zřízení Státního archeologického ústavu. Všechny tyto dokumenty jsou v aplikaci dostupné široké badatelské veřejnosti po jednoduché registraci. Cílem workshopu je praktickými ukázkami přiblížit uživatelům a uživatelkám možnosti vyhledávání, čtení, stahování a citování dokumentů Digitálního archivu se zaměřením na historickou dokumentaci, která může obohatit studium dějin archeologie. Účast na workshopu je možná aktivně i pasivně. V případě zájmu o aktivní účast doporučujeme mít s sebou notebook s internetovým připojením.

Zoznam účastníkov konferencie

BARTA, Peter
BEŇUŠ, Radoslav
BEŽÁKOVÁ, Jana
BLÁHOVÁ-SKLENÁŘOVÁ, Zuzana
BLAŽKOVÁ, Kateřina
BODORIKOVÁ, Silvia
BUŁAWKA, Sylwia
CSUTHY, András
CYREK, Krzysztof
DÖRNHÖFEROVÁ, Michaela
DROZD, Dominik
FELCANOVÁ, Zuzana
FILIPOVÁ, Zdenka
GAĽOVÁ, Jana
HAVRDA, Jan
HLADÍKOVÁ, Katarína
HLAVA, Miloš
HNIDKOVÁ, Gabriela
HORVÁTH SZÉPOVÁ, Beata
HUDÁK, Matúš
HUDÁKOVÁ, Mária
HUPKA, Richard
JAVOREK, Daniel
KALAFUTOVÁ, Soňa
KASANOVÁ, Klaudia
KERNEDER-GUBAŁA, Katarzyna
KMEŤOVÁ, Lesana
KOSTRHUN, Petr
KOŚCIUK-ZAŁUPKA, Julia
KOVÁRNÍK, Jaromír
KOWAL, Magda
KRASZEWSKA, Anna
KRYSZTOFIK, Teresa
KUČEROVÁ, Iva
KUČEROVÁ, Marta
KUČOVÁ, Stanislava
LEČBYCHOVÁ, Olga
LINDA, Jaromír
LINETTY, Jakub
MATHÉDESZ, Lúdvít
MELLNEROVÁ ŠUTEKOVÁ, Jana
MLEJNEK, Ondřej
NÁDASKAY, Rudolf
NEUMANN, Martin
NOVÝ, Petr
PATERKA, Pavol
PAVLOŇ, Tomáš
PETREJČÍKOVÁ, Eva
PODLISKA, Jaroslav
PODOLAN, Peter
RAFAELOVÁ, Sofia
RYPKA, Luboš
SABOL, Martin
SLIACKA, Simona
SOLÁROVÁ, Petra
SPÁČIL, David
STARCOVÁ, Marcela
STAREC, Petr
SUDOŁ-PROCYK, Magdalena
ŠEFČÁKOVÁ, Alena
ŠVAŇA, Kamil
TAKÁCS, Michal
TAMAŠKOVIČ, Jakub
THUN, Tomáš
VACHŮT, Petr
VALDE-NOWAK, Paweł
VÉLOVÁ, Lucie
VOTROUBEKOVÁ, Tatiana
ZIGOVÁ, Michaela
ŽÁKOVÁ, Lucie

